

‘Veel families zijn in de ban van een vaag verhaal’

In de middeleeuwen braken er in Europa meerdere ‘dansplagen’ uit, waarbij tientallen, soms honderden mensen langdurig in de ban raakten van een ziekelijke drang om te dansen. Vincent Merjenberg wijdde zijn tweede roman *Danswoede* aan dit fenomeen.

TEKST SAMUEL PEPERKAMP BEELD FJODOR BUIS

H

Het begon allemaal met één vrouw. Op 14 juli 1518 barstte ze in dansen uit op de straten van Straatsburg. Fanatiek, onbeheersbaar, zonder te willen stoppen. Binnen een week hadden 34 mensen zich bij haar aangesloten. Na een maand waren het er ongeveer vierhonderd. Tegen die tijd bezweken zo'n vijftien dansers per dag. Aan uitputting. Hartaanvallen. En toch danste de menigte op bloedende voeten door.

‘De autoriteiten stonden met de handen in het haar’, vertelt schrijver Vincent Merjenberg. In zijn roman *Danswoede*, die deze maand bij Atlas Contact verschijnt, spelen de uitbraken een grote rol. ‘Eerst werden de dansers opgesloten en vastgebonden. Ze raakten in paniek en dansten verder zodra de kans zich voordeed.’ Ook blinddoeken hielp niet. De waanzin bleek niet te worden veroorzaakt door prikkels van buitenaf, maar door iets van binnenuit. ‘En dus gooide het stadsbestuur de strategie om’, vertelt Merjenberg. ‘De slachtoffers werden naar zalen en pleinen geleid, waar omstanders en muzikanten hen

aanmoedigden om vooral dóór te dansen. Wat hen bewoog, moest uitgedreven worden. Als een koorts.'

Vijf jaar werkte Merjenberg aan zijn tweede roman *Danswoede*, al gaat het cliché van de 'moeilijke tweede' niet helemaal op, zegt hij.

Zijn eersteling *De grijsen* was in 2021 een van de meest bejubelde debuutromans. Even adembenemend als raadselachtig, oordeelde Vrij Nederland. *NRC* vergeleek Merjenberg met de gevierde Chileense schrijver en dichter Roberto Bolaño. Waar *De grijsen* werd geprezen om zijn (in de Nederlandse literatuur ongebruikelijke) magisch realisme, is *Danswoede* psychologisch van aard – al blijft Merjenberg ook deze keer niet weg van grootse, hallucinante thema's.

Hoe kwam je het fenomeen danswoede op het spoor?

'In coronatijd stuitte ik op een overzicht van epidemieën. Daarin werd ook danswoede vermeld. De uitbraak in Straatsburg was de laatste in een reeks. Zo was er ook één in Wales, in Erfurt, in Zürich

en één bij ons in Maastricht, in 1278. Daar danste een menigte van kinderen, mannen en vrouwen zo lang en wild op een brug over de Maas dat hij het begaf en iedereen in het water stortte. Ik dacht: hier moet ik meer over weten.'

Wat kwam je tegen?

'In medisch jargon wordt de ziekte ook wel aangeduid als danszucht, choreomanie of Sint-Jansziekte – al zijn er wel subtiele verschillen in de ziektebeelden. Ik kwam de meest fascinerende verhalen tegen. Over uitdrijvingsrituelen en over hoe de slachtoffers van de dansziekte buiten zinnen raakten van de kleur rood. En vergelijkbare gevallen in andere tijdperken. Een uitbraak van massahysterie in een Frans dorpje in de jaren vijftig, een experiment van de CIA met LSD. Tenminste, volgens één onderzoeksjournalist. De lachplaag in Tanzania, waarbij schoolmeisjes omvielen door het schaterlachen. Of het koro-syndroom in Japan, waarbij slachtoffers geloven dat hun penis krimpt en uiteindelijk naar binnen kruipt – met de dood tot gevolg.'

Wat verbindt die ziektebeelden?

'Bijgeloof. Omdat we ergens in geloven, gaat het bestaan. Juist omdat we bang zijn door iets behekt te worden, worden we erdoor behekt.'

Voor een auteur met een voorkeur voor het donkere is Merjenberg verrassend vrolijk. Zijn huis in Amsterdam is een bastion

'JUIST OMDAT WE BANG ZIJN DOOR IETS BEHEKT TE WORDEN, WÓRDEN WE ERDOOR BEHEKT'

RECHTS DE GRAVURE VAN HENDRICK HONDIUS UIT 1642, GEBASEERD OP HET WERK (LINKS) VAN PETER BREUGHEL UIT 1564 MET SLACHTOFFERS VAN EEN DANSEPIDEMIE BIJ DE MOLENBEEK BIJ MAASTRICHT. (COLLECTIE RIJKSMUSEUM)

LITHO LA DANSE DE SAINT-GUY VAN CHARLES SPINDLER UIT 1893, OVER DE DANSMANIE IN STRAATSBURG. (BEELD MUSÉES DE STRASBOURG)

van de verbeelding. Niet alleen wordt er aan manuscripten gewerkt, ook verrijzen er LEGO-torens in de woonkamer. De schrijver richt ze samen met zijn zoon op.

Was het schrijven van de tweede net zo makkelijk of moeilijk als je debuut?

‘Vergelijkbaar. Ik begon met een goed idee. Toch liep ik drie jaar later vast. In die crisis ontdekte ik wel waar de roman écht over gaat. Niet over danswoede an sich, maar over de relatie tussen een man en zijn moeder. Over mijn moeder en mij. En over de gelijkenissen tussen die relatie en de danswoede.’

‘IETS WAT JE EENMAAL HEBT DOORZIEN, KUN JE NOOIT WEER OPNIEUW GAAN GELOVEN’

Dat moet je uitleggen.

‘Wat interessant is aan de danswoede: de ziekte verdween zodra er een verklaring voor was. Het werd lange tijd toegeschreven aan ergotisme, een aandoening die wordt veroorzaakt door het eten van bedorven graan en voor LSD-achtige hallucinaties zorgt. Die verklaring was onjuist, maar dat deed er niet toe. Mensen dachten dat ze het hadden begrepen en toen poef, weg was de ziekte.’

‘Die drietrapsraket – er is een vaag verhaal dat macht uitoefent op een paar mensen, dat wordt vervolgens verklaard en dan vervangen door een nieuw verhaal – zie je ook terug in relaties. Veel families zijn in de ban van een vaag verhaal, ook de mijne.’

Door welk verhaal is jouw familie getekend?

‘Mijn grootvader is krankzinnig geworden en zat op veel te jonge leeftijd ineens dood in de stoel waar hij mijn maan-

denlang zwijgend in had gezeten. Niemand weet wat er precies met hem aan de hand was. In mijn familie wordt er alleen vaag over hem gesproken. Juist omdat zijn verhaal zo vaag is, is het zo machtig. Het heeft zijn kinderen, onder wie mijn moeder, sterk getekend. Ik heb hem nooit gekend. Maar ik heb mijn hele leven afgevraagd: lijk ik op hem?’

Wat verklaarde de danswoede wel?

‘Vermoedelijk hebben honger en ervaringen met geweld en de pest mensen vatbaarder gemaakt voor wanen. Daarnaast werd in het gebied waar de ziekte voorkwam Sint Vitus, de beschermheilige van de dans, vereerd. En hij werd ook gevreesd. Mogelijk werd die angst zo groot dat-ie lichamelijk tot uiting kwam. Maar hoe het precies kon gebeuren dat bijgeloof ons lichaam volledig overneemt, is nooit sluitend verklaard. De consensus is nu dat we de dansziekte nooit volledig zullen begrijpen.’

Je roman is een vorm van metafiction. Danswoede draait om Elias, een schrijver die de manie aangrijpt als onderwerp voor zijn roman, ontdekt dat het eigenlijk over zijn moeder gaat en het dominante verhaal dat tussen hen in staat wil doorprikken en dan vervangen. Je schrijft: geen therapie, geen pillen, maar een literaire interventie.

‘Ook hun relatie is getekend door de invloed van een krankzinnig geworden grootvader. Elias denkt dat hij zijn moeder naar hem toe kan schrijven. Helaas denkt zij daar anders over. Dat is altijd het probleem in het leven: je hebt met andere mensen te maken. Je kunt zelf wel je eigen verhaal herschrijven, maar dat wil niet zeggen dat anderen daarin meegaan.’

Toch geloof je wel in zo'n literaire interventie?

‘Iets wat je eenmaal hebt doorzien, kun je nooit weer opnieuw gaan geloven. Neem het rechtspopulisme, bijvoorbeeld. Dit denken drijft op de angst voor de ander. En die angst is nergens op gebaseerd. Nergens is de vreemdelingenhaat zo groot als in de dorpen waar geen vreemdeling rondloopt. Het bewijs nog eens: als een verhaal vaag is, verpakt wordt in abstracties als ‘een tsunami van vluchtelingen’, is het vele malen sterker. En dus moet de vaagheid worden ingevuld. Dat is wat Elias in zijn roman op zich neemt, en ik in de mijne. Of het nu klopt wat we schrijven of niet: we proberen betekenis te geven, om zo de danswoede te bedwingen.’

Dat gaat in je boek wel gruwelijk mis.

‘Totaal. Alhoewel: ook als iets volledig averechts werkt, kan het nodig zijn om iets in gang te zetten. Soms moet de boel eerst ontploffen.’

VINCENT MERJENBERG: DANSWOEDE, UITGEVERIJ ATLAS CONTACT, ISBN 9789025472979, 272 PAGINA'S, €23,99.

SAMUEL PEPERKAMP (1991) IS HISTORICUS EN REDACTIECHIEF BIJ VRIJ NEDERLAND.